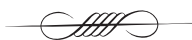

Budapest, Szeged, Bern: egy tudós élete és munkássága

*Capitulum II. Deér József emlékezete.
Tanulmányok Deér József (1905–1972)
professzor születésének centenáriuma.*

Szerkesztette: Koszta László. Szeged, 2006,
JATEPress Kiadó. 133 oldal.

A Capitulum sorozat második tagjával¹ a Szegedi Tudományegyetem Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszéke azon kezdeményezésének első állomásához érkezett el, melynek értelmében a tanszék volt tanszékvezető professzorai emlékének és munkásságának egy-egy önálló emlékkötettel kíván tisztelni. A tanszék szervezésében 2005. május 24-én emlékkonferenciát tartottak, melynek előadásait tartalmazza a Koszta László szerkesztésében megjelent kötet, kiegészítve mindezt Deér József munkáinak nemzetközi szinten is kétségkívül hiánypótló bibliográfiájával.

A kötetben található tanulmányokat alapvetően két részre lehet bontani. Az első csoportba tartoznak azok az írások, amelyek Deér József életével foglalkoznak; Koszta László *Deér József, a szegedi egyetem professzora* című tanulmányát követi Rainer Christoph Scwinges *Deér József és az ötven éves Berni Középkor Történeti Tanszék* című előadásának magyarra lefordított változata, a sort pedig Soós István *Mályusz Elemér és Deér József* című munkája zárja.

Deér József 1905 március 4.-én született Budapesten, s itt folytatta egyetemi tanulmányait, majd 1928-ban szintén Budapesten

szerezte meg a bölcsészdoktori fokozatot is, „*A magyar törzsszövetség és patrimonális királyság külpolitikája*” című disszertációjával. Deér két éves bécsi ösztöndíját követően 1930-tól az Széchenyi Könyvtárban dolgozott, s kutatásait az akkor a Nemzeti Múzeumot igazgató mestere, Hóman Bálint támogatásával végezte.

Mindeközben 1929-ben Szegeden, a Ferenc József Tudományegyetemen Szádeczky-Kardoss Lajos nyugdíjazása miatt megüresedett a Magyar Történeti Intézet, melynek vezetését Mályusz Elemér 1930-ban vonakodva fogadta el.² Mályusz szegedi munkásságát azonnal egy majdnem fél éves alkotói szabadsággal kezdte meg, amit 1932 tavaszán egy újabb szabadságolási kérelem követett. A nehéz gazdasági helyzetben a szegedi professzorok joggal tartottak a tanszék felszámolásától, így elleneztek Mályusz tervét.³ Az így kialakult helyzetben Mályusz Elemér Hóman Bálinttal egyeztetve maga tett javaslatot az utódlást illetően Deér Józsefre. A kari viták során sikerült elfogadtatni Deér személyét, amelyet a kultuszminiszter Hóman 1932 július 26-án hivatalosan is meg is tett, azaz Deért helyettes tanárrá nevezte ki a Magyar Történeti Tanszékre. Így került az addig a Széchenyi-könyvtárban dolgozó Deér József Szegedre, ahol nagy energiákkal vágott bele új feladatának. A kinevezése feltételül szabott magántanári habilitációs kérelmét már 1932 októberében beadta, s azt a kari tanács 1933 március 30-án egyhangúlag elfogadta.⁴ Szegedi tartózkodásának első időszakában Deér számára a legnagyobb gondot nem az

őt egészen hamar befogadó tanári kar, hanem rendkívül szerény fizetése jelentette, hiszen a helyettesítésért kapott díjazása nem tette lehetővé a tisztas megélhetést. Deért csupán nem egészen négyévnyi helyettesítés után, 1936. július 28-án nevezte ki Horthy Miklós kormányzó nyilvános rendkívüli tanárrá a Magyar Történelmi Tanszék élére. Azonban, bár már a következő évben felterjesztették nyilvános rendes tanári kinevezésre, ezt a címet nem Szegeden, hanem az egyetem Kolozsvárra való visszaköltözését követően sem kapta meg. Ekkor, 1940 október 19-én a kolozsvári egyetem Közgazdaságtudományi Karának Magyar Történelmi Tanszékére mint nyilvános rendes tanárt nevezték ki.

Deér József azonban soha nem tanított sem a Kolozsvárra áttelepült egyetemen, sem pedig a Szegeden megalapított Horthy Miklós Tudományegyetemen. Nyilvános egyetemi tanári kinevezésével szinkronban felmentették az oktatás alól, és előbb átmenetileg az Erdélyi Tudományos Intézet budapesti előkészítő munkáira, majd pedig a Műegyetemen frissen megszervezett Magyar Történelmi Tanszékének élére nevezték ki. Itt voltaképpen azonnal felmentették az óratar-tás kötelezettségei alól, illetve a későbbiekben is csupán heti két óra megtartására kötelezték. Deér valódi munkahelye ekkor már a Teleki Pál Tudományos Intézetben belül létrehozott Történettudományi Intézet volt, amelynek nem csupán a megalapításában vállalt szerepet, hanem rövid ideig az igazgatója is volt.

A háború alatt ameddig csak tudott, Deér az intézetben dolgozott. A háború befejeztével, miközben mestere, Hóman Bálint ellen népbírósi per vette kezdetét, Deér Józsefet az MTA levelező tagjává választották. 1945 és 1948 között a Budapesti Tudományegyetemen oktatott, azonban a koalíciós időszak végéhez közeledvén már világosan látszott a kommunista hatalomátvétel lehetősége. Deér éppen ezért 1948-ban emigrált az országból, s mivel apósa, a neves ókor-

történész Alföldi András Svájcban, a Berni Egyetemen oktatott,⁵ így családjával együtt ide ment. Az egyetemen 1949-ben előbb egy hét előadásból álló sorozat megtartására kérték fel, majd pedig, a nyugat-európai történelemben való jártasságáról is meggyőződve, az ezt követő viták után jóváhagyták, hogy Deér az egyetemen oktasson. Rendes státusba kerülésének kérelme 1954-ben került fel, és került elfogadásra.⁶ Mivel szűkebb kutatási területe, a magyar középkor egyes kérdései mellett mind a középkori Nyugat, mind pedig a kelet-európai történelem oktatását elvárták tőle, Deér József Bern-ben egészen 1972-ben bekövetkezett haláláig eme igen széles spektrumot átfogó kurzusokat tartott.

Oktatott tárgyaihoz hasonlóan úgy Deér József kutatásai is rendkívül sokrétűek voltak: a Honfoglalás korán, és az Árpád-kori történelmen túl a dél-itáliai normann királysággal éppúgy foglalkozott, mint a német történetírás egyes kérdéseivel, avagy éppen a Bizánci Birodalom történetével. Deér József számos kérdéskört érintő munkásságának köszönhetően a *Capitulum* sorozat II. kötetében is igen változatos témák sorjáznak. A sort e téren Bak János *Deér József és az országalmák* című írása nyitja, amelyet Thoroczkay Gábor *Deér József és a magyar államalapítás korának kutatása* című munkája követ. Tóth Endre *Deér József és a Szentkorona kutatása* című cikke után Tóth Sándor László *Deér József és a magyar őstörténet* című tanulmánya következik, a sort pedig Zimonyi István *Deér József és a középkori nemzetfogalom* című munkája zárja. A kötet végén Deér József szakirodalmi munkásságának bibliográfiája található, amelyet Révész Éva és Teiszler Éva állított össze.

A *Deér József emlékezete* című második *Capitulum* kötet kétségkívül méltó emléket állít a Középkori és Kora Újkori Magyar Történelmi Tanszék néhai tanszékvezető professzorának. A könyv Deér József életraj-

zi adatai mellett nemcsak munkásságának egyes elemeibe enged bepillantást, hanem abba is, hogy az adott tudományterületek művelői miként is vélekednek Deér korszakos megállapításairól, téziseiről. Éppen ezért jelen kötet igen ígéretes kezdete a neves, középkori magyar történelemmel foglalkozó professzorok, akadémikusok munkásságát és életét bemutatni kívánó sorozatnak.

MAKÓ GERGŐ

JEGYZETEK

¹ Az első kötet 1998-ban jelent meg „*Tanulmányok a középkori magyar egyház történetéből*” címmel, Koszta László szerkesztésében, míg a

harmadik kötet 2007-ben jelent meg, s Koszta Lászlónak az 1980-as évek második, és az 1990-es évek első felében írt egyháztörténeti tematikájú írásait tartalmazza.

² Soós István: *Mályusz Elemér és Deér József*.

³ Az adott korban általánosan bevett gyakorlat volt, hogy a tanszékek személyi állományát általában csupán egyetlen professzor adta, s e mellett maximum gyakornokok tevékenykedtek ott. Így Mályusz szabadságolási kérelmei alatt a Magyar Történeti Intézet voltaképpen felfüggesztette működését.

⁴ Koszta László: *Deér József, a szegedi egyetem professzora*.

⁵ Alföldi András 1949-től az egyetem Ókortörténeti Szemináriumát vezette.

⁶ Rainer Christoph Scwinges *Deér József és az ötven éves Berni Középkor Történeti Tanszék*.

Végveszélyben?

KONDOROSI FERENC:

A világ végveszélyben?

A nemzetközi jog új kérdései.

Budapest, 2008, Magyar Közlöny

Lap- és Könyvkiadó, 141 oldal

A világ végveszélyben? – kérdezi a szerző, Kondorosi Ferenc a Hieronymus Bosch, A gyönyörök kertje című képének egy részletét ábrázoló borítón. A könyv közel tizenhárom íven keresztül kíván választ adni az egyrészt figyelemkeltő, másrészt fantasztikus regényt ígérő címben szereplő kérdésére. Jogosan merülhet fel bárkiben a kérdés, hogy itt van-e az ideje ilyen, és ehhez hasonló kérdések feltevésére, vagy még túl korán, vagy esetleg alaptalanul kívánja-e a szerző megzörgetni a vészharangokat. A könyvben leírtak a napjainkban végbemenő, és a saját bőrünkön is érezhető változások mindenképpen indokolttá teszik a kérdés feltevésének ilyen

rémisztő megfogalmazását. Mielőtt azonban az olvasó elbátortalanodna, a szerző rögtön tompítani kívánja a felkavarodott érzelmeket azzal, hogy már a hátsóborítón leszögezi, hogy a témának nemzetközi jogi szemlélettel és emellett optimista hozzáállással fogott neki.

1. Az *első fejezet* bemutatja az „új világrend” fogalmának XX. század elején való megjelenésétől napjainkig tartó változását, valamint kifejti, hogy az említett kifejezés jelenleg nincs kitöltve konkrét tartalommal, vagyis napjainkban éppen egy olyan időszakot élünk, amelyet a szerző Galló Bélától kölcsönözve „világrend-nélküliségnek”, világtrendtelenségnek nevez. Ennek az ideiglenes állapot megszüntetésének három dimenzióját különbözteti meg, egyrésztől szükség lenne egy új típusú tudati beállítódásra, amely a jelenlegi ökológiai, demográfiai problémákat innovatív megoldások révén, egységes politikai akaratral a háttérben lehetővé teszi az ember és a természet további együttélését. Másodsorú szükség lenne egy

